

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 7, НОМЕР 4

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

VOLUME 7, ISSUE 4

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
№4 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2024-4>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:
Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:
Сабирова Умида Фархадовна
доктор социологических наук
(Doctor of sociology, DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01–Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02–Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдугани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)
Абдулазизов Абдулвохид Хабибуллоевич
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03–Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решают задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счет внедрения достижений научных исследований ученых и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич

доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Жусубалиев Абдикайым Рысбаевич
кандидат социологических наук, доцент (Кыргызстан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна

кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариева Аълохон Нуриддиновна

кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович

доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Сеитова Зухрагон Пиржановна

доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Махкамов Қодиржон Одилжонович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович

доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)
Абдухалилов Абдулло Абдухамитович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Sabirova Umida OLIY TA'LIM SIFATINI MONITORING QILISH MODELI.....	5
2. Fayzieva Farogat MA'LUMOTLAR TO'PLASH JARAYONI SOTSIOLOGIK TADQIQOTLARNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHI SIFATIDA.....	13
3. Mardiyeva Malika XX-XXI- ASRLARDA ISLOM MADANIYATIDAGI GENDER MUNOSABATLARI.....	23
4. Махмудова Малика ОПТИМИЗАЦИЯ МЕХАНИЗМОВ СОЦИАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ ДЛЯ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	30
5. Tagaymutatova Gulchehra RAQAMLI TEXNOLOGIYANING INNOVATSION OLIY TA'LIM TIZIMIDAGI O'RNI.....	38
6. Shukurova Sevara OIV EPIDEMIYASI BILAN KURASHDA KOMPLEKS YONDASHUV TIZIMI.....	44
7. Razzakova Nargis JAMIYATNI MODERNIZATSIYALASH JARAYONIDA OILAVIY MUNOSABATLARNING O'ZGARISH DINAMIKASI.....	51
8. Samadov Shohzod JAMIYATDA IJTIMOIIY TRANSFORMATSIYALASHUV RIVOJIDA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING AHAMIYATI (sotsiologik yondashuv).....	59
9. Kadirov Mirsulton IJTIMOIIY-MADANIY SOHADAGI MUAMMOLARNI HAL QILISHDA DAVLAT HOKIMIYATI VA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI O'RTASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MEKANIZMLARI.....	66
10. Kasimov Abdumavlon MAHALLIY BUDJET IJROSI USTIDAN DEPUTALIK NAZORATINI AMALGA OSHIRISHNING IJTIMOIIY-SIYOSIY OMILLARI.....	80
11. Usmonova Rohila AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBASI.....	87
12. Samadov Shohzod YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY TRANSFORMATSIYALASHUV TENDENSIYALARI (Fuqarolik jamiyati institutlari misolida).....	95

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Kadirov Mirsulton,

O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasida dotsenti,
falsafa fanlari doktori (DSc),
e-mail: mirsulton@list.ru

IJTIMOIY-MADANIY SOHADAGI MUAMMOLARNI HAL QILISHDA DAVLAT HOKIMIYATI VA FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI O‘RTASIDAGI O‘ZARO HAMKORLIK MEKANIZMLARI

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14187678>

ANNOTATSIYA

Inson huquqlari tashkilotlarining zamonaviy amaliyoti davlat va fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikning samarali mexanizmlarini shakllantirish nihoyatda murakkab vazifa ekanligini ko‘rsatdi. Mutaxassislarning fikricha, iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarning davlat qurishdagi salmoqli muvaffaqiyatlari ko‘p jihatdan davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlarining samarali o‘zaro hamkorligi va hamkorligi bilan bog‘liq. Zamonaviy dunyoda davlat hokimiyati organlari va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi samarali hamkorlikdan iqtisodiyoti yuqori rivojlangan mamlakatlar (Buyuk Britaniya, Germaniya, Kanada, AQSH, Finlyandiya, Fransiya, Shveysariya va boshqalar) hamda bir qator jadal rivojlanayotgan mamlakatlar ham faol foydalanmoqda. mamlakatlar, jumladan Avstraliya, Janubiy Koreya, Singapur, Yangi Zelandiya va boshqalar. Maqolada fuqarolik jamiyati, eng avvalo, fuqarolarning mamlakatimizda bo‘layotgan ijtimoiy-siyosiy tadbirlarda faol ishtirok etishi, o‘z fikr-mulohazalarini, takliflarini bildirishi, uni hal etishda ishtirok etishi, shuningdek, birinchi navbatda, siyosiy madaniyatni shakllantirish kerak. Hamda, bir tizimdan ikkinchi tizimga o‘tish davrida fuqarolik jamiyati institutlari kichrayib ketdi. Uni rivojlantiruvchi yagona tuzilma esa, nodavlat tashkilotlar, har bir fuqaro, jamiyatning ongli va qobiliyatli a‘zosi ongli qaror qabul qilish huquqiga ega ekanligi ishonchli dalillar asosida ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: davlat, fuqarolik jamiyati, davlat institutlari, davlatning faoliyati, fuqarolik jamiyati institutlarining G‘arbona va Sharqona modellari, Nodavlat notijorat tashkilotlari

Кадыров Мирсултан,

Университет общественной безопасности Республики Узбекистан
доцент кафедры социальных и гуманитарных наук,
доктор философских наук (DSc),
e-mail: mirsulton@list.ru

МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СФЕРЕ

АННОТАЦИЯ

Современная практика деятельности правозащитных организаций показала, что формирование эффективных механизмов взаимодействия государства и гражданского общества - задача чрезвычайной сложности. По мнению экспертов, значительные успехи экономически развитых стран в построении государства во многом связаны с эффективным взаимодействием, сотрудничеством органов государственной власти и институтов гражданского общества. В современном мире эффективное взаимодействие органов государственной власти и институтов гражданского общества активно используют как страны с высокоразвитой экономикой (Великобритания, Германия, Канада, США, Финляндия, Франция, Швейцария и др.), так и ряд быстро растущих стран, включая Австралию, Южную Корею, Сингапур, Новую Зеландию и др. В статье акцентируется внимание на то, что гражданское общество должно принимать активное участие в общественно-политических событиях, происходящих в нашей стране, выражать свое мнение и давать предложения, участвовать в их решении, а также, в первую очередь, формировать политическую культуру. Также автор отмечает, что при переходе от одной системы к другой институты гражданского общества стали уменьшаться. Единственной структурой, которая развивает общество, по мнению автора, являются неправительственные организации. Именно они формируют граждан как соответствующих членов общества, которые имеют право принимать осознанные решения.

Ключевые слова: государство, гражданское общество, государственные институты, государственная деятельность, западная и восточная модели институтов гражданского общества, неправительственные некоммерческие организации.

Kadyrov Mirsultan,

University of Public Security of the Republic of Uzbekistan Associate Professor of the
Department of Social Sciences and Humanities,
Doctor of Philosophy (DSc), dotsent
E-mail: mirsulton@list.ru

**MECHANISMS OF MUTUAL COOPERATION BETWEEN STATE AUTHORITY AND
CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN SOLVING PROBLEMS IN THE SOCIO-
CULTURAL FIELD**

ABSTRACT

Modern practice of human rights organizations has shown that the formation of effective mechanisms of interaction between the state and civil society is an extremely complex task. According to experts, significant successes of economically developed countries in building a state are largely due to effective interaction, cooperation of government bodies and civil society institutions. In the modern world, effective interaction of government bodies and civil society institutions is actively used by both countries with highly developed economies (Great Britain, Germany, Canada, the USA, Finland, France, Switzerland, etc.) and a number of rapidly growing countries, including Australia, South Korea, Singapore, New Zealand, etc. The article focuses on the fact that civil society should take an active part in socio-political events taking place in our country, express its opinion and make proposals, participate in their solution, and, first of all, form a political culture. The author also notes that during the transition from one system to another, civil society institutions began to decrease. The only structure that develops society, according to the author, are non-governmental organizations. They are the ones who shape citizens as appropriate members of society who have the right to make informed decisions.

Key words: state, civil society, state institutions, state activity, Western and Eastern models of civil society institutions, non-governmental non-profit organizations

KIRISH

Hozirgi davrda O‘zbekistonda mamlakat ijtimoiy-siyosiy taraqqiyoti jarayoniga yangi sur‘at berishga urinishlar kuzatilmoqda. Unda ijtimoiy yo‘naltirilgan iqtisodiyotni yaratish, ijtimoiy sheriklik va fuqarolar totuvligi, siyosiy va millatlararo barqarorlik, vatanparvarlikni rivojlantirish tamoyillari amal qiladi. «O‘zbekiston-2035» Strategiyasining ^[1] asosiy vazifalari mamlakatda ijtimoiy totuvlikni mustahkamlash, ichki siyosiy barqarorlikni saqlashga asoslangan. Bu boradagi yangi siyosiy islohotlar mamlakatimizda huquqiy jamiyat barpo etish, rivojlangan demokratik tizimni shakllantirishga qaratilgan. Chunki har qanday davlatda adolat va farovonlikka erishishning yagona yo‘li – demokratiya, uni amalga oshirish mexanizmi esa fuqarolik jamiyati ekanligi isbotlangan va e‘tirof etilgan.

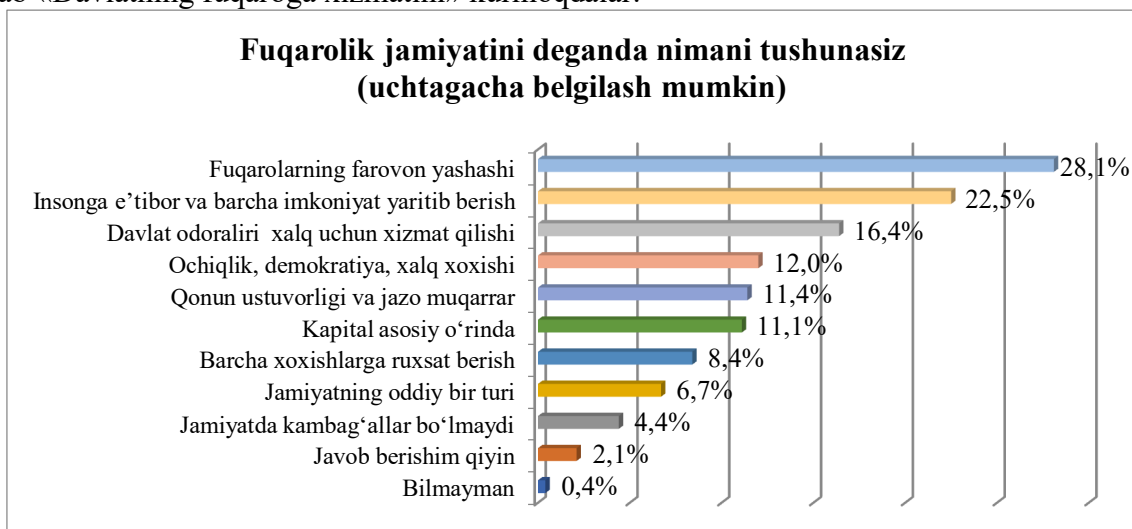
METODOLOGIYA

Fuqarolik jamiyatida insonning asosiy huquq va erkinliklari ta‘minlanadi, jamoatchilik munosabatlari sohasi uyg‘un rivojlanadi. Bu yerda odamlarning uyushgan, birgalikdagi harakati davlat ichidagi munosabatlarni, hatto butun jamiyatni yaxshilashga yordam beradi. Fuqarolik jamiyati fuqarolar va davlat manfaati uchun ongli va faol harakat qilishga qaratilgan fuqarolik tashabbuslari bilan tavsiflanishi mumkin. Shunday qilib, u davlat taraqqiyotiga ilg‘or, ijodiy turtki beradi. Shu munosabat bilan mamlakatimizni demokratlashtirish jarayonining asosiy yo‘nalishlari – saylov tizimini isloh qilish, siyosiy tizimda partiyalarning rolini kuchaytirish, sudlar mustaqilligini ta‘minlash, xotin-qizlarning ijtimoiy rolini oshirish, ayniqsa, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining rolini oshirishga alohida e‘tibor qaratildi. davlat tashkilotlari. Zero, nodavlat sektorni rivojlantirmasdan turib, jamiyatni demokratlashtirish mumkin emas.

ASOSIY QISM

O‘zbekiston Respublikasi davlat ishlarini boshqarishda bevosita va o‘z vakillari orqali ishtirok etish, davlat organlari va mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlariga bevosita o‘zi murojaat qilish, shuningdek, individual va jamoaviy arizalar yuborish huquqiga ega. Ya‘ni, asosiy qonunga ko‘ra, oddiy fuqarolar o‘z vakillari orqali boshqaruv va qarorlar qabul qilishda ishtirok etishlari mumkin. Bu yerdagi vakillar jamoat tashkilotlari, turli birlashmalarning faol a‘zolari bo‘lib, ular, masalan, davlat organlari huzurida tashkil etilgan jamoat kengashlariga a‘zo bo‘lib, qonunlarni muhokama qiladi, takliflar kiritadi, o‘z fikr-mulohazalarini bildiradi. dolzarb masalalar yuzasidan qarorlar qabul qilish kabi konstitusiyaviy huquqlaridan foydalanishi mumkin. Shu o‘rinda sotsiologik so‘rov natijalariga e‘tibor qaratsak.

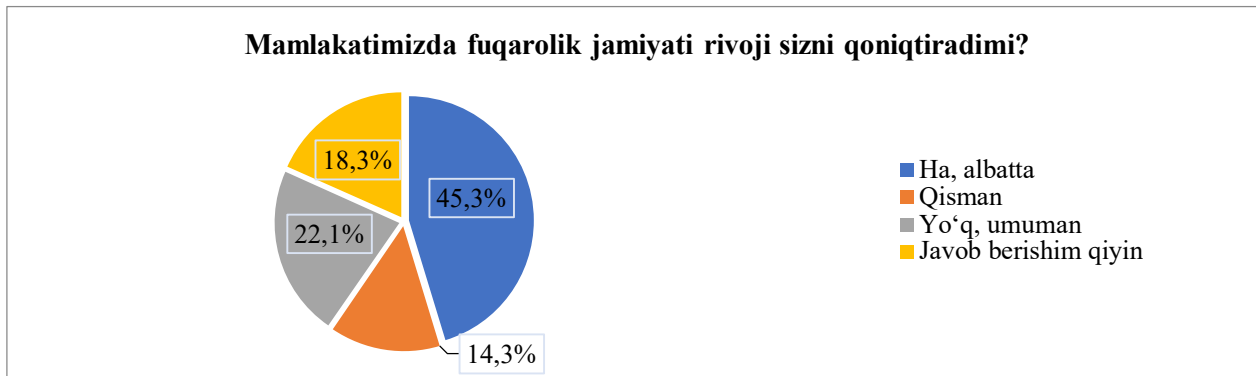
Fuqarolik jamiyatini deganda nimani tushunasiz, mazkur savolda jami respondentlardan 28,1% «Fuqarolarni farovon yashashi», 22,5% respondent «Insonga e‘tibor va barcha imkoniyatlarni yaratish», 16,4% ishtirokchilar «Davlat organlari xalq uchun xizmat», 12% respondent «Ochiqlik, demokratiya xalq xoxishi» umumiy miqdorda 65% respondentlar Fuqarolik jamiyatini davlat bilan bog‘lab «Davlatning fuqaroga xizmatini» kurmoqdalar.

1-rasm. Fuqarolik jamiyatini deganda nimani tushunasiz (uchtagacha belgilash mumkin)

Umumiy miqdordan 11,4% respondentlar «Qonun ustuvorligi va jazo muqarar», 11,1% ishtirokchilar «Kapital, Ya'ni mablag'ni asosiy o'ringa qo'ymoqdalar», 4,4% respondentlar tomonidan Fuqarolik jamiyati «Kambag'al va nochorlar bo'lmaydi» degan qatorni ma'qulaganlar. Umumiy ma'noda respondentlar to'g'ri tanlangan «Fuqarolik jamiyati» haqida tushunchaga ega, so'rovnomani tahlil shuni ko'rsatmoqdaki, respondentlar fuqarolik jamiyati asosiy mohiyatini davlatning o'zida ko'rmoqdalar.

Mamlakatimizda fuqarolik jamiyati rivoji sizni qoniqtiradimi, mazkur savolda jami respondentlardan 45,3% respondentlar «Ha, albatta», 22,1% ishtirokchi respondentlar «Yo'q umuman», 14,3% respondentlar «Qisman» va 14,3% respondentlar «Javob berish qiyin» degan javoblarni ma'qulaganlar. Sotsiologik va matematik modellarga asoslangan holda tahlil qilinsa, o'rtadan sal yuqori miqdorda mamlakat fuqarolari «Fuqarolik jamiyati» dan xabardor va o'zining munosabatini bildiraoladilar.

2-rasm. Mamlakatimizda fuqarolik jamiyati rivoji sizni qoniqtiradimi?

Fuqarolarning jamiyat hayotidagi faolligini qanday masalalarda baholaysiz savollar bandidan quyidagi natijalar aniqlandi: jami respondentlardan 44,2% respondentlar «Iqtisodiy harakat (tadbirkorlik)» ni yaxshi darajada, 24,8% ishtirokchilar «An'ana va urf odatlar (to'y, maraka, o'tirish)» yaxshi daraja, 33,1% ishtirokchilar «Xulq atvor va munosabat (jinoyatchilik)» yaxshi daraja, 26,7% respondentlar «Ma'naviy xordiq olish (ichki turizm)» yaxshi darajada, bu albattanisbiy katogoriya sifatida ijobiy, ammo 42,1% respondentlar «Huquqiy savodxonlik (o'z huquqini talab qilish)» qoniqarli daraja, 34,3% respondentlar «Mehnatga munosabat (ichki migratsiya)» qoniqarli daraja, 38,4% ishtirokchilar «Bilim olish» qoniqarli daraja, albatta bu ko'rsatkichlar jamiyatning asosiy sturukturasiida regretnon pasayishni ko'rsatmoqda.

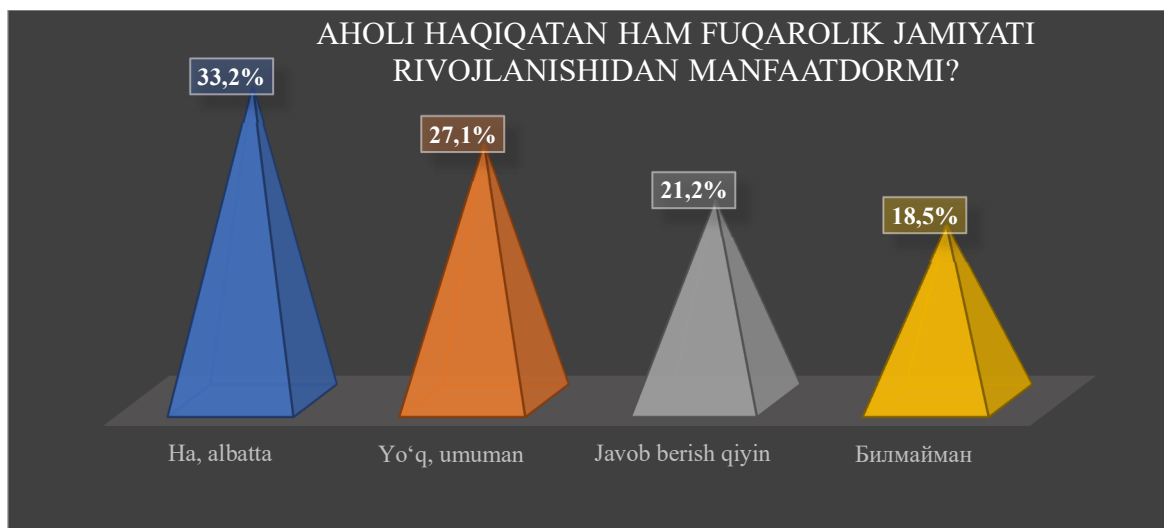
1-jadval.

Fuqarolarning jamiyat hayotidagi faolligini qanday masalalarda baholaysiz?

Fuqarolarning jamiyat hayotidagi faolligini qanday masalalarda baholaysiz?	A'lo	Yaxshi	Qoniqarli	Yaxshi emas	Yomon
Iqtisodiy harakat (tadbirkorlik)	17,7%	44,2%	21,1%	11,1%	6,7%
Huquqiy savodxonlik (o'z huquqini talab qilish)	11,1%	21,1%	42,1%	19,2%	6,5%
Mehnatga munosabat (ichki migratsiya)	5,9%	22,2%	34,3%	23,4%	14,2%
Bilim olish	7,7%	24,2%	38,4%	13,1%	16,6%
An'ana va urf odatlar (to'y, maraka, o'tirish)	22,9%	24,8%	21,1%	19,1%	12,1%
Xulq atvor va munosabat (jinoyatchilik)	11,1%	33,1%	21,3%	22,1%	12,4%
Ma'naviy xordiq olish (ichki turizm)	23,7%	26,7%	14,2%	19,1%	16,3%

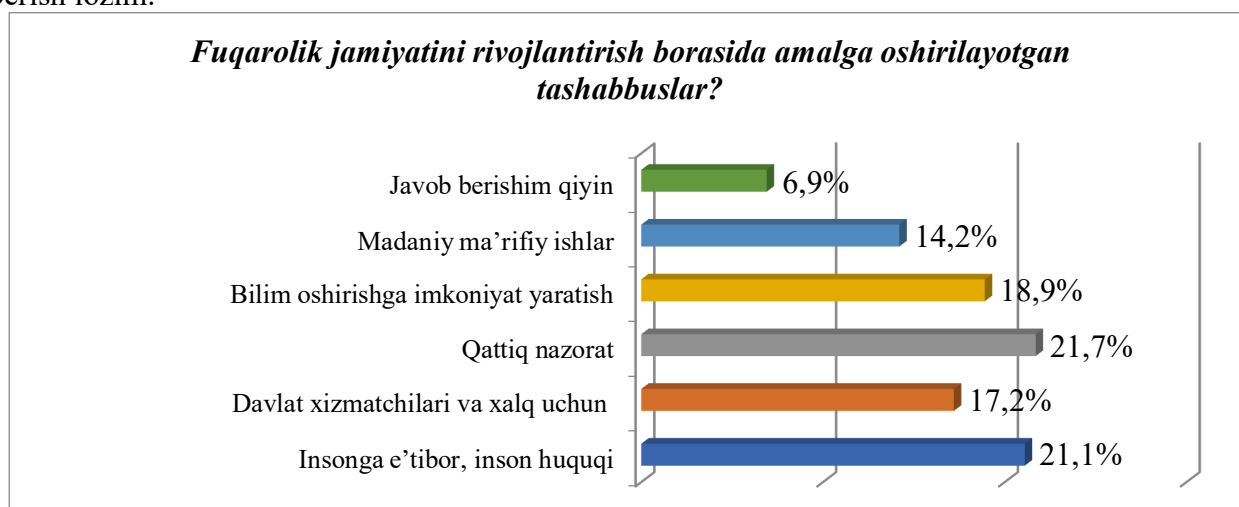
Bilmayman					
Javob berishm qiyin					

Aholi haqiqatan ham fuqarolik jamiyati rivojlanishidan manfaatdormi degan savolda jami respondentlardan 33,2% «Ha, albatta», 27,1% respondentlar «Yo‘q, umuman», 21,2% ishtirokchilar «Javob berishim qiyin», 18,5% ishtirokchi respondentlar «Bilmayman» degan savollarni ma’qulagan. Sotsiologik faktor va determinizm tahlilga ko‘ra Aholi fuqarolik jamiyati rivojlanishidan manfaatdor, chunki grafani raqamlari shuni ko‘rsatmoqda, bu albatta davlat tomonidan amalga oshirilayotgan tashabbuslar va harakatlar natijasida aholi ishonchiga kirgan.

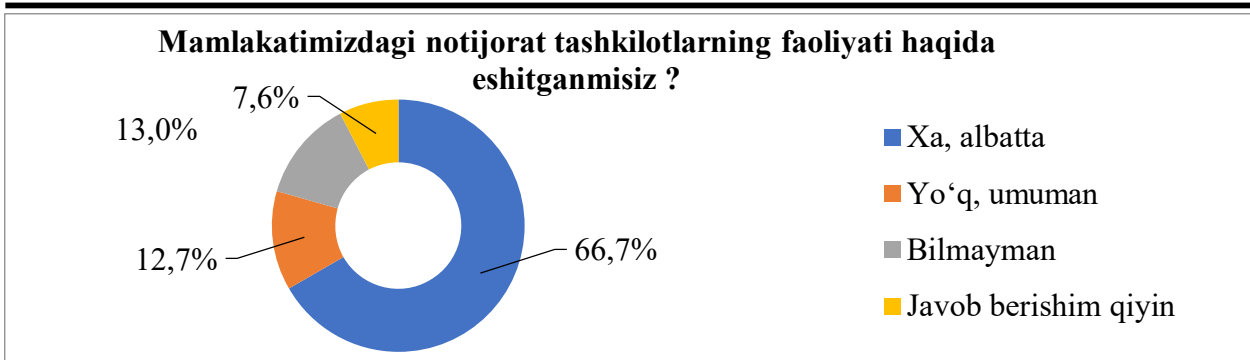

2-rasm: Aholi haqiqatan ham fuqarolik jamiyati rivojlanishidan manfaatdormi?

Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan tashabbuslar degan savolda jami respondentlardan 21,7% respondentlar «Qattiq nazorat», 21,1% ishtirokchilar «Insonga e’tibor inson huquqi», 18,9% respondentlar «Bilim olishga imkoniyat yaratish», 17,2% ishtirokchi respondentlar «Davlat xizmatchilari xalq uchun», 14,2% so‘rovnomada ishtirok etgan respondentlar «Madaniy va ma’rifiy» degan qatorlarni ma’qullaganlar. Bugun mamlakatni aholisi «Qattiq nazorat» tizimini yakdillik bilan ma’qullamoqda, bu albatta ijobiy tomongan harakat qilmog‘i lozim va keyini navbatda mamlakatdan inson hayotiga bo‘lgan e’tiborni kuchayishini va yosh kategoriyasini inobatga olmasdan bilim olishni maqullamoqdalar, albatta buning uchun barcha imkoniyatlarni tashkillashtirib berish lozim.

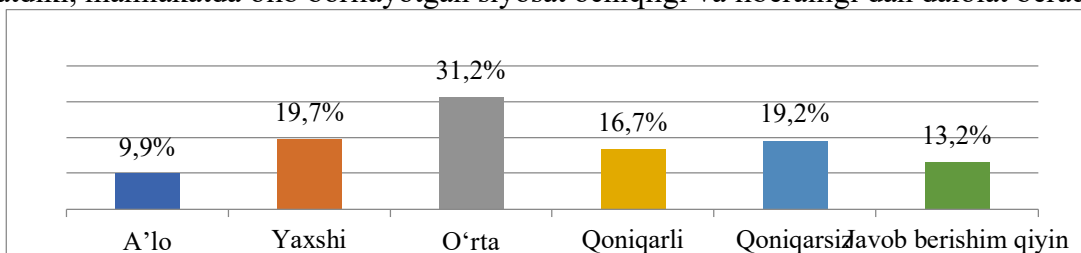

3-rasm. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan tashabbuslar?

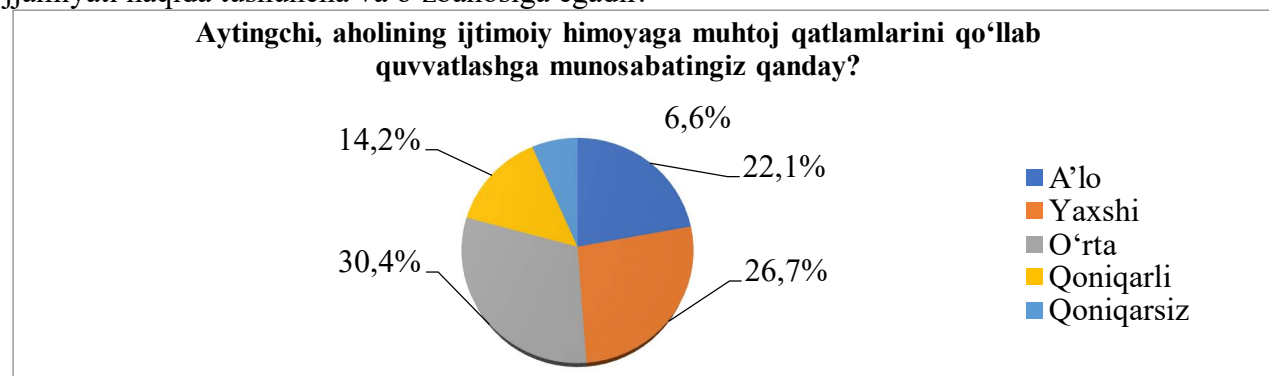
4-rasm. Mamlakatimizdagi notijorat tashkilotlarining faoliyati haqida eshitganmisiz?

Mazkur savol orqali respondentlarimizga murojaat qilganimizda, jami respondentlardan 66,7% «Ha, albatta» degan javob variantini belgilab o‘z fikrlarini obyektiv tarzda namoyon qilganlar, 13,0% respondentlar «Bilmayman», 7,6% respondentlar jami 20,6 % ishtirokchilar men xabardor emasman ma‘noni bildiruvchi javoblarni belgilashgan, mazkur variantni demografik yosh ko‘rsakichi bilan korelatsiya qilgan tahlilda quyidagi ko‘rsatkich aniqlandiki, «Bilmayman» javobini asosan yosh ko‘rsakichi yuqori va ayol jinsiga mansub respondentlar belgalangan. 12,7% respondentlar «Yo‘q, umuman» xabarim yo‘q degan qatorni ma‘qullaganlar. Ijobiy ma‘noda xalq «Mamlakatdagi notijorat tashkilotlari» haqida umumiy ma‘noda xabardor, demak tadqiqotning nitija tahlili shuni ko‘rsatdiki, mamlakatda olib borilayotgan siyosat ochiqligi va liberalligi dan dalolat beradi.

5-rasm. Davlat va fuqarolik jamiyati institutlari faoliyati haqida aholisining xabardorlik darajasini qaynday izohlaysiz?

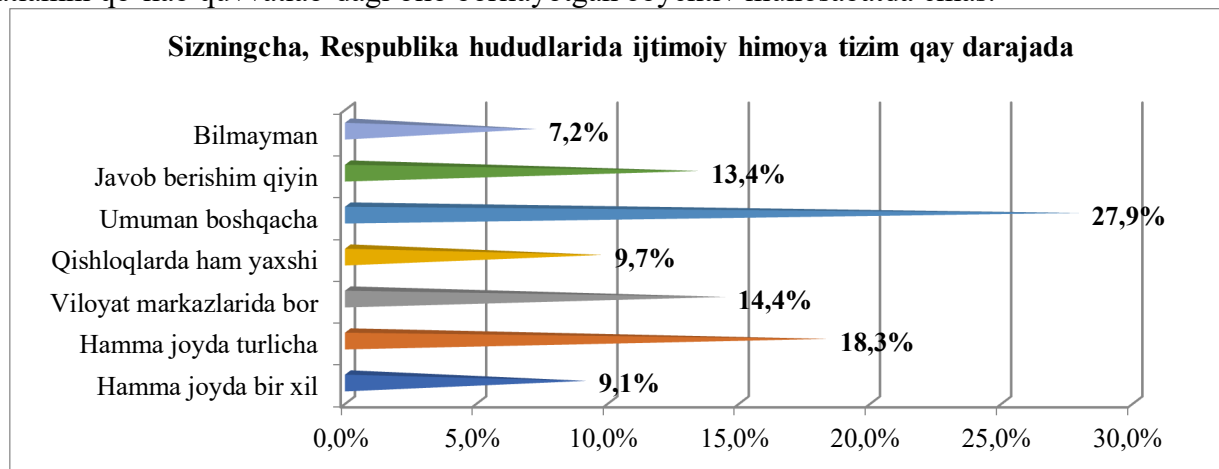
Tadqiqot ishda so‘rovnoma o‘tkazishdan madsad mavjud muammoning jamiyatda ta‘siri, mavzuga oid savollar, Ya‘ni fuqarolik jamiyati haqida aholining fikri umumiy miqdordan 9,9% respondentlar «A‘lo», 31,2% respondentlar «O‘rta», 19,7% respondentlar «Yaxshi» umumiy ma‘noda tadqiqotimizda ishtirok etgan respondentlarning salkam 62% respondentlar ijobiy ma‘noda 16,7% respondentlar «Qoniqarli», 19,2% respondentlar «Qoniqarsiz» va 13,2% ishtirok etgan respondentlar «Javob berishim qiyin» variantini tanlaganlar, demak tadqiqotda shu narsa aniqlandiki, aholi fuqarolik jjamiyati haqida tushuncha va o‘zbahosiga egadir.

6-rasm. Aytingchi, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo‘llab quvvatlashga munosabatingiz qanday?

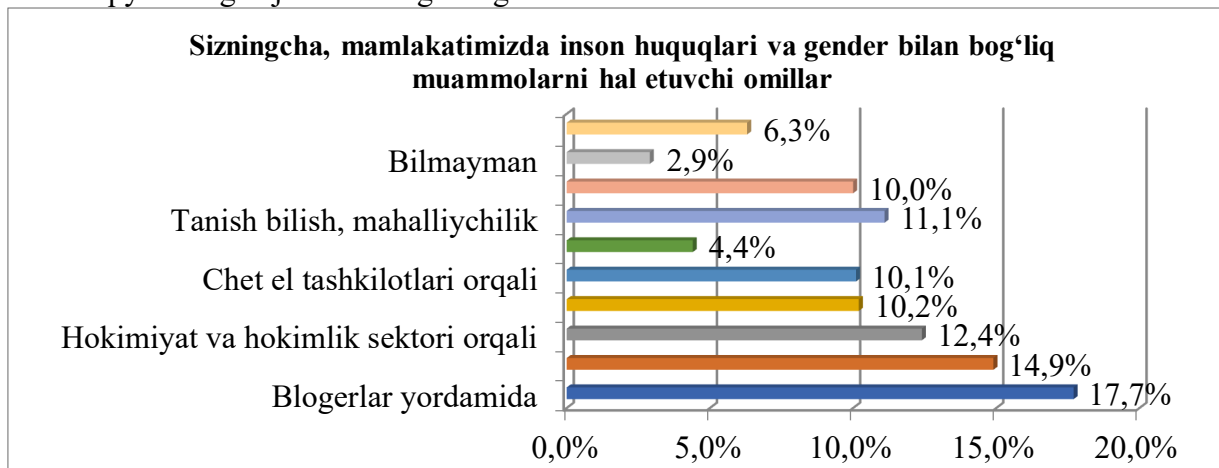
Aytingchi, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo‘llab quvvatlashga munosabatingiz qanday, degan savol bilan murojaat qilganimizda jami respondentlardan 30,4%

«O'rta» shkalada, 26,7% ishtirokchilar «Yaxshi» shkalada, 22,1% respondentlar «A'lo» shkalada, 14,2% respondentlar «Qoniqarli» shkalada, 6,6% ishtirokchilar «Qoniqarsiz» shkalada baholadilar. Sotsio-so'rovnomaning mazkur savolini tahlil natijada» Mamlakatda ijtimoiy holat va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga bo'lgan e'tibor o'rta daraja ekanligi» aniqlandi. So'rovnoma o'tkazish jarayonida o'zaro suhbat aniqlandiki, mamlakatda ijtimoiy holat va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamni qo'llab quvvatlo'dagi olib borilayotgan obyektiv munosabatda emas.

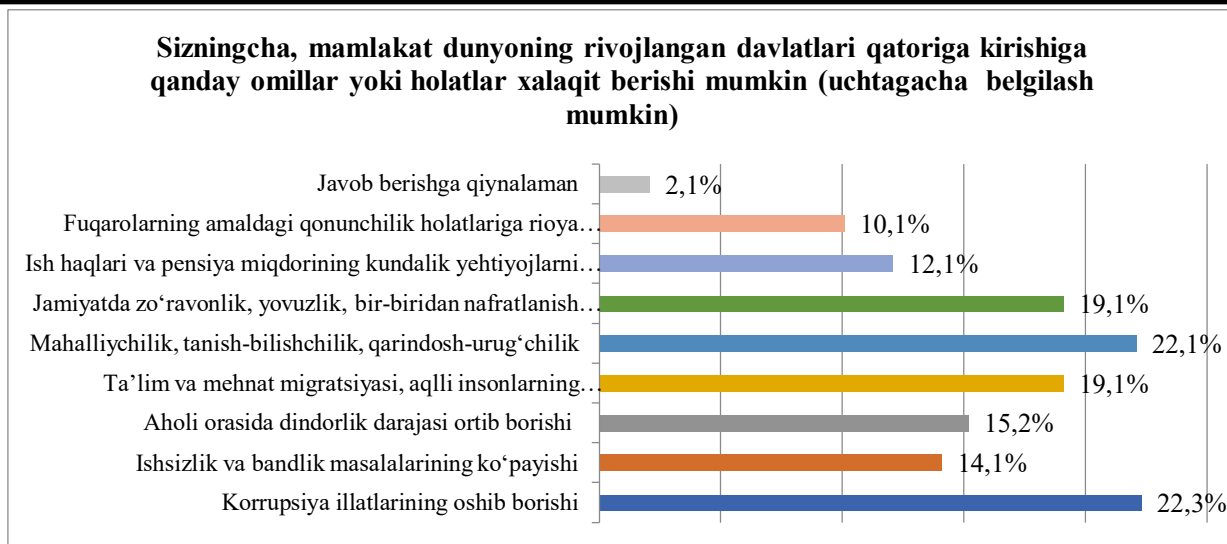
7-rasm. Sizningcha, Respublika hududlarida ijtimoiy himoya tizim qay darajada

Sizningcha, Respublika hududlarida ijtimoiy himoya tizim qay darajada, degan savolda jami respondentlardan 27,9% «Umuman boshqa», Ya'ni shunday javobni ma'qulaganlarning asosiy geografik joyi va kelib chiqish joy asosan shahar markazidan uzoqroqda va viloyat mahallalarida joylashganligi aniqlandi, demak ijtimoiy himoyaning chiziqli harakati bir maromda emasligi bir respondentning fikri asosida markazdan chekkaroqda ko'pincha kuzatiladigan holat bu tanish bilash, mahalla kuy, guruhboz,lik natijasida ijtimoiy himoyaga uchun ajratilga moddiy yordam olinadi. 18,3% respondentlar «Hamma joyda turlicha», 14,4% «viloyat markazlarida bor», 9,7% respondentlar «Qishloqlarda ham yaxshi», umumiy miqdorda 21%ga yaqin repondentlar «Javob berishim qiyin» degan javobni belgilashgan.

8-rasm. Sizningcha, mamlakatimizda inson huquqlari va gender bilan bog'liq muammolarni hal etuvchi omillar

Sizningcha, mamlakatimizda inson huquqlari va gender bilan bog'liq muammolarni hal etuvchi omillar, degan savolga jami respondentlardan 17,7% «Bloggerlar yordamida», 14,9% respondentlar «Ommaviy axborot vositalari orqali», 12,4% respondentlar «Hokimiyat va hokimlik sektori orqali», 11,1% «Tanish bilish, mahalliychilik» respondentlar, 10,2% ishtirokchi respondentlar «Ichki ishlar yordamida», 10,1% ishtirokchilar «Chet el tashkilotlari orqali», 10,0% respondentlar «Korrupsiya» orqari o'z muammolarini hal qilish belgilari ko'rindi.

9-rasm. Sizningcha, mamlakat dunyoning rivojlangan davlatlari qatoriga kirishiga qanday omillar yoki holatlar xalaqit berishi mumkin (uchtagacha belgilash mumkin)

Sizningcha, mamlakat dunyoning rivojlangan davlatlari qatoriga kirishiga qanday omillar yoki holatlar xalaqit berishi mumkin, degan savolga jami respondentlardan 22,3% ishtirokchilar «Korrupsiya illatlarining oshib borishi», 22,1% respondentlar «Mahalliychilik, tanish-bilishchilik, qarindosh-urug'chilik», 19,1% respondentlar «Jamiyatda zo'rvonlik, yovuzlik, bir-biridan nafratlanish illatlarining oshib borishi», 19,1% ishtirokchilar «Ta'lim va mehnat migratsiyasi, aqlli insonlarning mamlakatdan chiqib ketishi», 15,2% respondentlar «Aholi orasida dindorlik darajasi ortib borishi», 14,1% «Ishsizlik va bandlik masalalarining ko'payishi», 12,1% respondentlar «Ish haqlari va pensiya miqdorining kundalik yehtiyojlarni qoplash darajasidan pastligi», 10,1% ishtirokchi respondentlar «Fuqarolarning amaldagi qonunchilik holatlariga rioya qilmasliklari» javob variantlarni belgilaganlar, umumiy xulosa qilib, mamlakat rivojiga to'siq bo'layotgan asosiy sfera bu «Korrupsiya va Mahalliychilik» dir. Ta'lim tizimida korrupsiyaning qo'shib qolishi bu albatta mahalliychilikning avj olish va hukumat stoliga bilimsiz shaxslarni ortib ketishiga sabab bo'ladi.

Fuqarolik jamiyati institutlari fuqarolar tomonidan ixtiyoriy ravishda tashkil etilgan va tijorat yo'nalishini maqsad qilib qo'ymagan uyushmalar va tashkilotlarni o'z ichiga oladi. Ular turli sohalarda - etimlar, og'ir kasallar, nogironlar, ayollar muammolari, madaniyat, milliy qadriyatlar yoki ijodni ulug'lash, kasbiy uyushmalar va boshqalarda ishlaydi. Bu tashkilotlar fuqarolar tomonidan ixtiyoriy ravishda tuzilganligi sababli ular davlat hokimiyati va xo'jalik yurituvchi subektlardan mustaqil faoliyat yuritadi va hokimiyat ularning ishlariga bevosita aralasha olmaydi. Shu bois fuqarolik jamiyati institutlari inson huquqlarini himoya qilishning kafolati, hokimiyat va fuqarolar o'rtasida vositachi vazifasini bajaradi. Shuning uchun bunday notijorat tashkilotlarni «uchinchi sektor» deb bejiz aytishmagan. Albatta, hokimiyat va davlat tuzilmalaridan tashqari munosabatlar majmui mavjud bo'lsada, ular davlatdan butunlay ajralgan holda mavjud bo'lolmasligi aniq. Bunday tashkilotlar jamiyat hayoti bilan chambarchas bog'liq, chunki ular davlatdagi mavjud muammolarga yechim topish, muammolarni bartaraf etish yoki oldini olishni maqsad qiladi.

Umuman olganda, xalqaro tajriba huquqiy davlat barpo etishning asosiy sharti rivojlangan fuqarolik jamiyatini barpo etish ekanligini va buning uchun fuqarolik tashkilotlari davlatning teng huquqli hamkorlari bo'lishi zarurligi isbotlangan. Shundagina omma va hokimiyat o'rtasida aloqa paydo bo'ladi, ularning dardini tegishli joylarga yetkazish imkoniyati paydo bo'ladi.

Fuqarolik jamiyatiga nisbatan turlicha qarashlar, turli yo'nalishlar mavjud. Shuning uchun ham «Bugungi kunda davlat boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqqligini ta'minlashda NNTlarning hamkorligi to'g'risidagi qarashlar va qoidalarning ayrimlarini inkor etish, ayrimlarini qayta qarab chiqish, ayrimlarini esa yangi konsepsiyalar doirasida har bir tadqiqotchidan ilmiylik va obyektivlik tamoyillariga asoslanib ish yuritishni talab etadi. Hozirda davlat va NNTlar hamkorligi masalasiga munosabat tubdan o'zgarib, u turli paradigmalar asosida obyektiv, xolisona tahlil etilmoqda» [2, -

Б.12]. Shaxs faqat ushbu nodavlat tashkilotlari faoliyati orqali jamiyat taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Demak, M.Qirg'izboyevning fikricha: «Fuqarolik jamiyati jamiyatning eng yuqori shakli hisoblanib inson ulug'vorligini yuksaklikka ko'taradi, uning siyosiy, iqtisodiy-ijtimoiy sohalaridagi erkin faoliyatini ta'minlaydi» [3, – Б.99]. Fuqarolik jamiyatini hukumat doirasidan tashqariga chiqadigan ijtimoiy aloqa deb baholash mumkin. Fuqarolik jamiyati yuqori darajada rivojlangan iqtisodiy, madaniy, siyosiy va huquqiy munosabatlarni talab qiladi. Fuqarolik jamiyatining vujudga kelishini fuqaroning harakat subyekti sifatida vujudga kelishi bilan bog'lovchi qarashlar ham mavjud. Fuqaro muayyan huquq va majburiyatlarga ega bo'lgan harakat subyektidir. Fuqarolik jamiyatini bu kontekstda talqin qilishning boshlanishi antik siyosat fenomeni bilan bog'liq. Buni, shuningdek, maishiy munosabatlarni rivojlantirishga hissa qo'shadigan odamlar guruhlarining uyushgan faoliyati sifatida ham ta'riflash mumkin. Jamiyat manfaatlariga qaratilgan fuqarolik tashabbusi fuqarolik jamiyatining muhim belgisidir.

Fuqarolik jamiyati - bu erkin fuqarolar va ixtiyoriy ravishda tuzilgan birlashmalar va tashkilotlarning o'zini namoyon qilish sohasi bo'lib, tegishli qonunlar bilan to'g'ridan-to'g'ri aralashuvlardan va ularning faoliyatini davlat hokimiyati organlari tomonidan o'zboshimchalik bilan tartibga solishdan himoyalangan tizimdir» [4]. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish zarurati nafaqat demokratiya ehtiyojlari, balki iqtisodiyotning tabiati bilan ham bog'liqdir. Ya'niy tadbirkorlik tashabbuslari, ayniqsa, kichik va o'rta biznes, faqat yetarli darajada rivojlangan fuqarolik jamiyati tomonidan taqdim etilgan imkoniyatlar bilan bevosita bog'liq. Fuqarolik jamiyatini shakllantirishning o'ziga xos shart-sharoitlari mavjud bo'lib, ular: jamiyatda xususiy mulkning mavjudligi, fuqarolik va siyosiy madaniyatning ma'lum darajada rivojlanishi, huquqiy mexanizmlar; aholining ta'lim darajasi va fuqarolik faolligi, o'zini o'zi boshqarish, odamlar va guruhlar o'rtasidagi raqobat, fikr plyuralizmi, erkin jamoatchilik fikri, kuchli ijtimoiy siyosat, rivojlanayotgan iqtisodiyot, o'rta sinfning ustunligi. Bularning barchasi fuqarolik jamiyati institutlarining samarali va halol faoliyatiga asos bo'lmoqda.

Fuqarolik jamiyati institutlariga, yuqorida aytib o'tilganidek, siyosiy partiyalar, mahalliy jamoalar, kasaba uyushmalari, diniy, ijodiy, jamoat va ilmiy birlashmalar, ommaviy axborot vositalari kiradi. Xususan, notijorat jamoat tashkilotlari, fondlar, birlashmalar, yuridik shaxslarni fuqarolik jamiyatining salohiyatli vakillari deb hisoblash mumkin. Ular eng dolzarb ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy muammolarni hal etishga salmoqli hissa qo'shishga qodir, jamiyat uchun foydali xizmatlarni taklif qila oladi.

Fuqarolik tashkilotlari turli zulm, mas'uliyatsizlik va adolatsizliklarga qarshi tura oladi. Ular hukumatning shaffofligini, biznesni madaniyatli olib borishini talab qilishdi, korrupsiyaga qarshi choralarni qabul qilishdi va yordam berishlari kerak. Bunday jamoatchilik vakillari o'z vakolatlari tufayli hokimiyat organlari faoliyatining sifati va qabul qilingan qarorlar samaradorligini nazorat qilish imkoniyatiga ega. Bugungi kunning o'tkir muammosini ko'tarish orqali mutasaddilarning e'tiborini tortish, ularga yechim topishga chorlash ularning burchidir. Bunday xarakterdagi yaqin hamkorlik davlat va jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Va, o'z navbatida, jamoatchilik kayfiyati hokimiyatni o'ylaydi va shunga muvofiq harakat qiladi. Bu fuqarolar uchun ham, davlat uchun ham foydali. Ma'lumki, O'zbekistonda bozor munosabatlarini takomillashtirish dolzarb masalaga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, fuqarolik jamiyati tashkilotlari mamlakatni siyosiy modernizatsiya qilishning bozorga yo'naltirilgan modelining muhim elementi ekanligini tushunish muhimdir. Ular ijtimoiy-siyosiy makonda tadbirkorlik an'analarni shakllantirishga yordam berib, jamiyatda ijtimoiy befarqlik va ikkiyuzlamachilik darajasini pasaytirishga xizmat qilmoqda. Bu, shubhasiz, bugungi kunda ko'p tarmoqli iqtisodiyotni rivojlantirish, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan tadbirlarning muvaffaqiyatiga xizmat qiladi.

Jamiyat tomonidan ijtimoiy nazorat deganda fuqarolarning turli darajadagi boshqaruv bo'g'inlarida o'z vakillari orqali ishtirok etishi, xalqning o'zini o'zi boshqarish organlarini tashkil etish tushuniladi. Bularning barchasi ham shaxslar, ham ijtimoiy guruhlar manfaatlarini muvozanatini ta'minlashga yordam beradi. Fuqarolarning ixtiyoriy tashkilotigina shaxs va davlat, jamiyat va hokimiyat o'rtasidagi ziddiyatni bartaraf etishga imkon berdi. Bu, o'z navbatida, zamonaviy siyosiy tizim samaradorligini ta'minlashning muhim mexanizmi hamda taraqqiyot, barqarorlik, turli inqirozlarni bartaraf etishning kafolati ekanligi xalqaro tajribada allaqachon isbotlangan. Fuqarolik

jamiyati manbalari esa yopiq bo'lsa, ijtimoiy keskinliklar pishib ketishi mutlaqo mumkin va bu jamiyatning o'zi uchun xavflidir. Demak, ijtimoiy-siyosiy boshi berk ko'chadan chiqish yo'li sifatida fuqarolik institutlarini yaratish uchun sharoit yaratish, uni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, davlat boshqaruvining barcha bosqichlarida ishtirok etish – zamonaviy ijtimoiy-siyosiy paradigmadan kelib chiqadi.

Erkin harakat qilishga qodir, turli sohalarda zarur bilim va tajribani tez egallashga qodir, dinamik va avtonom rivojlangan fuqarolik jamiyati – bu har qanday davlat uchun fuqarolik jamiyati makonini ta'minlashning asosiy elementidir. Chunki, fuqarolik institutlari byurokratik va avtoritar bo'lib, ortiqcha hokimiyatga qarshi rag'batlantiruvchi va kuchli muhit yaratadi. Albatta, bu umuman hokimiyatga qarshi chiqish degani emas. Uning vazifasi fuqarolarga, shu jumladan ijtimoiy zaif yoki nogironlar guruhlariga madaniy, kasbiy, ekologik, maishiy va hokazo xizmatlar ko'rsatishdir. birlashmalarning manfaatlarini ifodalaydi va himoya qiladi.

Nodavlat notijorat tashkilotlari ixtiyoriylik va tashabbuskorlik asosida ijtimoiy sohadagi o'tkir muammolarga yechim topishga katta hissa qo'shishi mumkin. Bugungi kunda ham xalqaro amaliyotda, ham mamlakatimizda salmoqli yutuqlarga erishgan bunday tashkilotlar ko'p. Ayniqsa, keyingi yillarda mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy hayotida fuqarolarning fuqarolik faolligi oshib borayotgani yaqqol ko'rinib turibdi. Va ular turli sohalarda ishlamoqda. Bu fuqarolik mas'uliyati ortganidan dalolat beradi. Bunga, tabiiyki, O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini yaratishga urinishlarning ijobiy xarakteri ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Ya'ni, siyosiy islohotlar orqali hokimiyat fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirishdan manfaatdor. Ana shunday institutlardan biri sanalgan va o'ziga xos nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) faoliyati O'zbekistonda yaxshi yo'lga qo'yilgan.

O'zining kuchli aloqa va tashkiliy salohiyatiga asoslanib, mahalliy NNT madaniyatni, ta'lim, inson huquqlari, tinchlik va xavfsizlik, ekologiya, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish, sog'liqni saqlash va boshqalar. ko'p qirrali suhbatlar yaratish va hamkorlikni ta'minlash qobiliyatini isbotladi. Barcha rivojlangan mamlakatlarda fuqarolarning jamoat manfaatlarini ifodalovchi nodavlat notijorat tashkilotlari ijtimoiy yo'naltirilgan dasturlarni amalga oshirish, qonun loyihalarini jamoatchilik tomonidan baholash, turli maqsadlardagi dasturlarni amalga oshirish, fuqarolar huquqlarini himoya qilishda faol ishtirok etmoqda. Bu tashkilotlar faoliyati samarali bo'lsa, har bir inson to'laqonli hayot kechirish, shaxsiy yoki ijtimoiy intilishlarini ro'yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Shunday qilib, nodavlat notijorat tashkilotlari fuqarolik jamiyatining asosiy instituti sifatida davlat hokimiyati organlari va omma o'rtasidagi bog'lovchi rolini o'ynaydi. Miqdor etarli bo'lsa-da, sifat aniq yo'q va bu hammaga ma'lum haqiqatdir. Masalan, agar fuqarolik jamiyati subyektlari alohida faktlar bo'lmasa keng miqyosda o'ta dolzarb bo'lgan ijtimoiy-siyosiy muammolarni hal etishda ishtirok eta olmayapti yoki ularning taklif va talablari inobatga olinmayapti.

Jamiyatdagi butun tizim bir-biri bilan chambarchas bog'langanligini inobatga oladigan bo'lsak, bu omil zamonaviy davlat taraqqiyotining muhim sharti sifatida mamlakatning kelajakdagi taraqqiyot yo'nalishlarini belgilab berishi ayon bo'ladi. Zero, davlatning o'zi odamlar, fuqarolar yig'indisidir. Binobarin, u fuqarolarning manfaatlaridan kelib chiqib, ularning fikrini inobatga olgan holda tuzilishi kerak. Aksincha, Ya'ni jamiyat a'zolari va hokimiyat organlari o'rtasidagi tafovut, bir-birini eshitmaslik va tan olmaslik tartibsizlik va ijtimoiy muammolarga olib keladi. Eng muhimi, fuqarolik jamiyati tashkilotlari pastdan, Ya'ni jamiyatning oddiy a'zolarining ixtiyoriy tashabbusi asosida tuzilishi kerak.

Nodavlat tashkilot - bu o'z maqsad va manfaatlariga erishish uchun birlashgan odamlar guruhi. jamoat birlashmasini tashkil qiladi, ular davlat apparatiga kirmaydi, o'zini o'zi boshqaradi, jamiyat manfaati uchun xizmat qiladi. Nodavlat notijorat tashkilotlari kam harakat va kam xarajat bilan muvaffaqiyat qozonishini isbotladi. Demak, jamiyatning har bir a'zosining ijtimoiy-ijodiy salohiyatidan foydalanish, ularni jamiyat uchun foydali mehnatga jalb etish, loqaydlik va loqaydlikka yo'l qo'ymaslik mamlakat va davlat rivojiga xizmat qiladi. Huquq himoyachisi bo'ladimi, xayriya tashkilotlari, talabalar klublari, ijodiy uyushmalar bo'ladimi, fuqarolik jamiyati subektlarining maqsad va manfaatlari, adolatga intilishi, inson qadr-qimmatini e'zozlash, teng huquqlilikka intilishi muhim hisoblanadi. Bu jarayon fuqarolik jamiyati xavfsizligini ta'minlash bilan chambarchas bog'liq.

Fuqarolik jamiyati xavfsizligi (jamoat xavfsizligi) quyidagi parametrlar bilan tavsiflanishi mumkin: ijtimoiy adolat, fuqarolarning yaxlitligi; davlatga nisbatan jamoatchilik munosabatlari, qonuniylik, fuqarolarning iqtisodiy farovonligi, demokratik plyuralizm, jamiyatning shaffofligi va boshqalar shular jumlasidandir. O‘zbekiston Respublikasining Konstitusiyasida [5] fuqarolik jamiyatiga ta’rif berilmagan bo‘lsa-da, undagi XIII bob. Fuqarolik jamiyati institutlarini tashkil etish va ular faoliyatining huquqiy asoslari e’tirof etilgan, ularning davlat bilan o‘zaro hamkorligi tamoyillari belgilangan. Bizning nazarimizda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev asos solgan xalq bilan muloqot, ularning murojaatlar bilan ishlash bo‘yicha yangi bo‘lgan tizim – Xalq qabulxonalari instituti islomiy qadriyatlarga xos bo‘lgan adolatparvarlik, haqiqatni amalda ta’minlash borasidagi ana shunday ulug‘ an’analar ildizlaridan quvvat oladi. Davlatimiz rahbari bugun barchamizni xalq qalbiga quloq solishga, odamlarning dard-tashvishlarini astoydil tinglashga, muammolarni hal qilishda amaliy yordam berishda da’vat etayotgani, - bu borada ayrim katta-kichik amaldorlarning ongida toshday qotib qolgan eskicha qarashlarni yo‘qotish, o‘rniga xalq istaklari asosida ishlashni, prinsiplarini hayotimizda chuqur joriy qilishga qat’iyat bilan harakat qilayotgani buyuk shoirimiz aytganidek, «Quchoq ochib xalq ichiga borish» uning armonlarini ushaltirish, orzularini ro‘yobga chiqarishdek ulug‘ maqsadlarga qaratilgan» [6].

Davlat xavfsizligi bu – barqaror rivojlanishni, asosiy qadriyatlarni, moddiy va hayotiy manbalarni, inson huquqlari va erkinliklarini, konstitusiyaviy-davlat suverenitetini, davlatning ichki va tashqi tahdidlardan, shuningdek, hududiy xavf-xatarlardan mustaqilligini ta’minlaydigan davlat-jamoat kafolatlari tizimidir.

Qonun ustuvorligi haqidagi munozaraning markazida fuqarolik jamiyatining davlat huquqi va qonunlari o‘rtasidagi o‘zaro aloqasi masalasi turadi. Fuqarolik jamiyati va qonun ustuvorligi davlat-xususiy, jamiyat-davlat, huquq-axloq, dunyoviy-diniy bo‘linish natijasida o‘rta asr teokratiyasi g‘oyasiga qarshi kurash vositasi sifatida vujudga keldi. Din, axloq, ilm-fan, san’at siyosiy xususiyatdan voz kechgan paytdan boshlab to‘liq, real tarzda mavjud bo‘la boshlaydi. Bularning barchasi din, fan, adabiyot, san’at, muassasalar va tashkilotlarning shaxsiy manfaatlar (xususiy huquq) doirasidan butun din majmuasini (jamoat huquqi) chiqarib yuborishga yordam berdi. Bu sohada sinfiy yondashuv, siyosiyashtirish, davlat aralashuvi, ayniqsa, milliyashtirish salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Kantning «axloqiy avtonomiya» [7] tushunchasiga ko‘ra, davlatdan mustaqil jamiyat o‘z ixtiyorida bo‘lgan vositalar, imkoniyatlarga ega ekanligi e’tirof etilsa, huquqiy tartib haqida gapirish mumkin, buning yordamida shaxsni kuzatishga majburlash mumkin. Bunday rolni fuqarolik jamiyati institutlari (oilalar, maktab, cherkov, nodavlat tashkilotlar, kasaba uyushmalari) o‘ynashi mumkin. Bunday funktsiya, aslida, davlatga yot, davlat buni fuqarolik jamiyati institutlari buni amalga oshirishga qodir emasligini ko‘rsatsagina amalga oshirish majburiyatini oladi. Agar fuqarolik jamiyati institutlari qonun ustuvorligini ta’minlay olmasa, bu rolni davlat huquqni muhofaza qilish organlari o‘z zimmlariga oladilar, bu esa keyinchalik fuqarolik jamiyati xavfsizligini davlat xavfsizligi bilan almashtirishga olib kelishi mumkin. Biroq, bunday tushunchalar bir-biriga mos kelmaydi. Qaysidir ma’noda ular qarama-qarshidir.

Davlat xavfsizligini konstitusiyaviy jamoat munosabatlarini ta’minlash, davlat hokimiyatini mustahkamlash, iqtisodiy qudrat, qonuniylik, hududiy yaxlitlik va chegaralar daxlsizligi kabi parametrlar bilan tavsiflash mumkin. Ular xavfsizlik parametrlari sifatida harakat qiladi va siyosiy barqarorlikni oldindan belgilab beradi.

Davlat xavfsizligi fuqarolik jamiyati mavjudligi uchun barcha hayotiy shart-sharoitlarni qamrab olmaydi, bu totalitar davlatga xos bo‘lib, bu yerda fuqarolik jamiyati xavfsizligi masalasi umuman tug‘ilmaydi. Bu yerda davlat hokimiyati birlashgan va bo‘linmas butun davlat apparati tomonidan amalga oshiriladi. Davlat organlarining turli guruhlarini qo‘shma davlat hokimiyati asosida faoliyat yuritadi, ularni kichik guruhlariga bo‘lish mumkin. Bunday yondashuv davlat hokimiyati mohiyatini tushunishga va savolga javob berishga to‘sqinlik qilib, davlat organlarining normal faoliyatining namoyishini yaratadi.

Bunday tushuncha totalitar davlatda xavfsizlikni ta’minlashga xosdir. Xavfsizlikni ta’minlash davlat tomonidan muhofaza qilinadigan tadbirlarda birinchi o‘ringa qo‘yildi, davlat va fuqarolik

jamiyati o'rtasida xavfsizlikni ajratish masalasi yo'qligi sababli odamlarning davlatga taalluqli bo'lgan huquqiy ko'rsatmalarga muvofiq xulq-atvorini ta'minlash masalasi ko'tarildi. Hamma narsa tegishli qonun hujjatlarida mustahkamlangan turli davlat organlari o'rtasida zerikarli ishbilarmonlik ishlarini taqsimlashga olib keldi. Natijada, xavfsizlik konsepsiyasi manfaatlar uyg'unligiga emas, balki ichki va tashqi muammolarni hal qilish vositalari haqida kuchli fikrlash asosida qurilgan.

Qonun va tartibni saqlash ta'qib (repressiya) va zulmga qaratilgan bo'lib, bu iqtisodiy masalalarda ko'proq namoyon bo'ldi. Xavfsizlik konsepsiyasini isloh qilishning eng muhim elementi bozor iqtisodiyoti sharoitida huquqni muhofaza qiluvchi organlarning roli ekanligi ayon bo'lmoqda. Hozirgi bosqichda muloqotni rivojlantirish g'oyasi davlat va fuqarolik jamiyatining davlat hokimiyati manfaatlariga, shuningdek, fuqarolik jamiyatining xususiy va korporativ manfaatlariga javob beradigan samarali hamkorligi uchun asos bo'lib hisoblanadi.

Huquqni shakllantirish va qonun ijrosini ta'minlash jarayonida muloqot aloqasi g'oyasidan foydalanish o'zaro tushunish va muloqot ishtirokchilarining o'zaro manfaatdorligini cheklash, muayyan vazifalarga optimal yechimlarni birgalikda izlash va amalga oshirishga tayyorligi orqali o'zaro samarali hamkorlik qilishga imkon beradi. «Davlat huquqiy siyosatini amalga oshirishda adliya organlari va muassasalari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida PF-5415-sonli farmonda huquqiy demokratik davlat va adolatli fuqarolik jamiyatini qurish jarayonida, birinchi navbatda, yagona davlat huquqiy siyosatini, jumladan huquq ijodkorligi faoliyatini sifatli tashkil etish, izchil va bir hil huquqni qo'llash amaliyotini shakllantirish, inson huquq va erkinliklarining samarali himoya qilinishini ta'minlash», [8] deb bayon etilgan.

Davlat tomonidan yoshlar nodavlat tashkilotlariga moddiy va moliyaviy yordam ko'rsatilib, ularga ta'lim muassasalari, klublar, madaniyat markazlari, sport va boshqa obyektlardan foydalanish huquqi berildi. Ular o'z ustavlarida ko'zda tutilgan faoliyatni moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan binolar, uy-joy fondlari, jihozlar, asboblari, madaniy, ma'rifiy va rekreatsion maqsadlar, naqd pullar, qimmatli qog'ozlar va boshqa mulklarga ega bo'lishi mumkin. Bizning nazarimizda mamlakatimizda ishlab chiqilgan turli huquqiy-meyoriy xujjatlarda yoshlar siyosatini amalga oshirishda davlatning nodavlat notijorat tashkilotlari bilan o'zaro hamkorligi va faoliyat sohalari uchun kafolatlar belgilandi. Shu bilan birga, bizning nazarimizda yoshlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash bunday hamkorlikning ustuvor yo'nalishlari sifatida quyidagilarni belgilab olish muhim hisoblanadi:

yoshlarning hayoti va sog'lig'ini himoya qilish, sog'lom turmush tarziga bo'lgan intilishni shakllantirish;

yosh avlodning ma'naviy, intellektual, jismoniy va ma'naviy rivojlanishi; ularni sifatli ta'lim bilan ta'minlash;

yoshlar orasida tadbirkorlikni rivojlantirib, ularni ish bilan ta'minlash;

yosh oilalarga ma'naviy va moddiy yordam ko'rsatish shular jumlasidandir.

Yoshlar, yosh oilalarni har tomonlama rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida davlatning majburiyatlari NNT tizimini rivojlantirishga, xususan, ijtimoiy xizmatlar va yoshlarga yordam ko'rsatishni ta'minlanishi qonun bilan mustahkamlangan.

NNTlarning rolini kuchaytirishda yana bir muhim omil «Keksalar, nogironligi bo'lgan shaxslar va aholining boshqa ijtimoiy ehtiyojmand toifalari uchun ijtimoiy xizmatlar to'g'risida»gi [9] qonunni qabul qilish bo'ldi. U davlat xizmatlari va boshqaruv organlari, xo'jalik yurituvchi subyektlar, shuningdek, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari bilan birgalikda ijtimoiy xizmat ko'rsatish sohasidagi tashkilotlar tizimiga kiritilgan.

«Oliy Majlis huzuridagi jamoat fondi, uning mablag'larini boshqarish bo'yicha Parlament komissiyasining qarorlari asosida Oliy Majlis huzuridagi jamoat fondi mablag'lari hisobidan 2008-2018-yillar davomida NNT va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining 2339 ta loyiha va dasturlariga jami 89,1 mlrd.so'm miqdorida davlat grantlari, ijtimoiy buyurtmalar va subsidiyalari ajratilgan hamda 60 dan ortiq tanlovlar tashkil etilgan. Shundan davlat ijtimoiy buyurtmalari bo'lgan 163 ta loyiha 15,8 mlrd. so'mga moliyalashtirilgan» [10].

Nodavlat notijorat tashkilotlarini dasturlar ishlab chiqish va amalga oshirishga, ijtimoiy ahamiyatga molik masalalar bo'yicha jamoatchilik muhokamalariga jalb etish davlat organlarining

kundalik amaliyoti bo'ldi. Bugungi kunda nodavlat notijorat tashkilotlari davlatning teng huquqli hamkorlari hisoblanadi.

Hozirgi davrda O'zbekiston nodavlat notijorat tashkilotlari milliy assotsiatsiyasiga «a'zolari soni 2021-yilda 868 ta bo'lgan bo'lsa, 2022-yilning 1-yarim yilligi yakuniga kelib 1277 tani tashkil etdi» [11]. Ularning hukumat bilan hamkorligi tizimli ravishda yo'lga qo'yilgan. Mamlakatimizda nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyati institutlari soni hamda ko'lami samarali mexanizmlarini ishlab chiqish tobora ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonda davlat organlari bilan bir qatorda fuqarolik jamiyati institutlari hamkor hisoblanadi. Bu, ayniqsa, qaror qabul qilishda ko'p istiqbollarni taklif qiladi. Hamkor sifatida esa qarorni yanada amalga oshirishga yordam beradi.

XULOSA

Barcha davlat idoralari muayyan masalaga birdek qarashi mumkin, fuqarolik jamiyati institutlari esa ta'lim, tibbiyot, ijtimoiy himoya kabi turli sohalaridagi guruhlar bo'lgani uchun ko'p qirralidir. Bundan tashqari, ular mahalliy masalalarni yaxshi bilishadi. Shu tariqa u hukumat va davlatga tezkor ma'lumot yetkazib bera oladi. Ijro etuvchi organ bunday guruhlardan axborot olish va birgalikda qarorlar qabul qilish uchun foydalanishi mumkin.

Yana bir vazifa – aholini ommaviy sport va jismoniy tarbiya bilan shug'ullanishga keng jalb etish, ilm-fanni rivojlantirish, ko'ngillilar faoliyatini takomillashtirish, viloyatimiz tarixiy-madaniy merosini keng targ'ib etish, uni o'rganish va tizimlashtirishga xizmat qiladigan tashabbuslarni ko'rsatishdan iborat. Biz chetlab o'ta olmaydigan, davlat va butun jamiyat bilan faol ish olib boradigan yo'nalishlardan biri bu hudud ekologiyasini yaxshilash va ekologik xavflarni kamaytirishdir. Bularning barchasi siz va men birgalikda bajaradigan ishimizning bir qismidir.

Bu maqsadlar nafaqat nodavlat notijorat tashkilotlari, balki keng ma'noda fuqarolik jamiyatining ham birgalikdagi say-harakatlarini taqozo etadi. Aytmoqchi bo'lganimiz, bugungi jamiyatda katta kuch va g'ayrat, innovatsion bunyodkorlik manbaiga aylangan tadbirkorlar muhiti hamda so'nggi yillarda mamlakatimizda korporativ ijtimoiy mas'uliyat tushunchasi keng tarqalib, tadbirkorlar turli xayriya va ijtimoiy ahamiyatga molik loyihalarning boshida turibdi. Bu biz uchun yangi va juda orzu qilingan yo'nalishdir. Binobarin, xayriyaga, xayriya qilgan shaxsga hurmat va e'tiborni shakllantirish, ularni jamiyatdan rag'batlantirish mexanizmlarini izlash eng muhim yangi vazifalardan biridir.

Bularning barchasi yangi ijtimoiy platforma bo'lib, unda uch sektor – davlat, biznes va nodavlat notijorat tashkilotlari birgalikda murakkab ijtimoiy muammolarga umumiy yechim topadi. Nodavlat notijorat tashkilotlari fuqarolarning milliy va mahalliy muammolarni hal etishda ishtirok etishiga, manfaatlar to'qnashuvi va nizolarni tinch yo'l bilan hal etishga ko'maklashuvchi kuchdir.

Fuqarolik jamiyati vakillari faol va malakali bo'lishi kerak. Bu bir kunning, bir kishining ishi emas. Har bir ish, har bir muvaffaqiyat ortida mehnatkashning eti va terisi bor. Bu ishni xalqqa yetkazish, uni olg'a siljitishda fuqarolik jamiyati vakillari katta kuchdir. Qabul qilingan har bir dastur, har qanday hujjat mamlakat taraqqiyoti uchun yaratiladi. Aynan fuqarolik jamiyati vakillari uni yurt manfaati uchun mehnat qilishga yo'naltiradi. Ayni paytda tibbiy xizmat sifatini oshirish, sifatli xizmat ko'rsatish barchaga qulay bo'lishi uchun sog'liqni saqlash sohasida hamjihatlikda ishlash vazifasi bugungi kunning dolzarb masalasidir.

Adabiyotlar/ Literatura/ References:

1. Мамлакатимизни 2035 йилгача ривожлантириш стратегияси тақдимоти бўлиб ўтди //www.norma.uz/uz/bizning_sharhlar/mamlakatimizni_2035_yilgacha_rivojlantirish_strategiyasi_taqdimoti_bulib_utdi
2. Расулов Б.Б. Ўзбекистонда давлат бошқаруви органлари фаолияти очиклигини таъминлашда нодавлат нотижорат ташкилотлари иштирокини ривожлантириш механизмлари: Сиёс. фан. бўй. фал. док. (PhD) ... дис. автореф. –Тошкент, 2020. – Б.12.
3. Қирғизбоев М. Фуқаролик жамияти: назария ва хорижий тажриба. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2006. – Б. 99.

4. Easton D. A. Framework for Political Analysis. London; Sydney; Toronto; New Delhi; Tokyo, 1965.; Гражданское общество // Википедия: свободная энциклопедия. URL: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Гражданское общество](http://ru.wikipedia.org/wiki/Гражданское_общество) (дата обращения: 12.11.2020)
5. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси//Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон.
6. <http://buxoro.adliya.uz/buxoro/uz/publikatsii/detail.php?ID=35507>
7. <https://iphras.ru/uplfile/ethics/biblio/Apressyan/apressyan.-evolucia-.pdf>
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5415-сон “Давлат ҳуқуқий сиёсатини амалга оширишда адлия органлари ва муассасалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” Фармони / Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 14.04.2018 й., 06/18/5415/1072-сон; 20.05.2020 й., 06/20/5997/0634-сон; 17.03.2021 й., 06/21/6188/0216-сон.
9. Ўзбекистон Республикасининг ЎРҚ-415-сон “Кексалар, ногиронлиги бўлган шахслар ва аҳолининг бошқа ижтимоий эҳтиёжманд тоифалари учун ижтимоий хизматлар тўғрисида” Қонуни // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон; 18.05.2022 й., 03/22/770/0424-сон.
10. <https://strategy.uz/index.php?news=495>
11. <https://yuz.uz/news/nodavlat-notijorat-tashkilotlarning-huquqlari-davlat-himoyasida?view=sovgalar--korruptsiyani-niqoblash-vositasi>

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 7, НОМЕР 4

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

VOLUME 7, ISSUE 4

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000